

İslam Düşüncesinde
AHLÂKÎ ÖNERMELERİN
KAYNAĞI

Editör
EŞREF ALTAŞ – MERVENUR YILMAZ

ilem
KİTAPLIĞI



YAYIN NO: 1548
İLEM Kitaplığı No: 8
İslâm Ahlâk Düşüncesi No: 4
ISBN : 978-605-320-454-1
© 1. Basım, Ağustos 2016

ilem
KİTAPLIĞI
ilem.org.tr

nobel
nobelyayin.com

İSLAM DÜŞÜNCESİNDE AHLÂKÎ ÖNERMELERİN KAYNAĞI

Editör: Eşref Altaş – Mervenur Yılmaz



Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti'ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Editör: Eşref Altaş - Mervenur Yılmaz
Yayına Hazırlayan: Kübra Bilgin Tiriyaki
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Furkan Selçuk Ertargın
Kapak Görseli: fotolia.com / jozefklopacka
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Altaş, Eşref., Yılmaz, Mervenur.
İslam Düşüncesinde Ahlâkî Önermelerin Kaynağı / Eşref Altaş – Mervenur Yılmaz
1. Basım, XVI+236 s., 13,5x19,5 cm
Kaynakça ve izin var
ISBN 978-605-320-454-1
1. Ahlâkın Kaynağı 2. Pratik Akıl 3. Ahlâkî Önerme

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Sipariş: -siparis@nobelkitap.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix



NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20
Rasimpasha Mah. Söğütözü Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL Tel / Faks: +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com



www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Kâdi Abdülcebbar'da Ahlâkî Önergelerin Kaynağı <i>Yunus Cengiz</i>	1
İlk Dönem Eş'arî Kelâm Ekolünde Ahlâkî Önergelerin Kaynağı Sorunu <i>Fethi Kerim Kazanç</i>	43
Mâturîdî'nin Düşüncesinde Ahlâkın Temellendirilmesi <i>Mehmet Evkuran</i>	105
Fârâbî'nin Felsefesinde Ahlâkın Kaynağı <i>Hümeyra Özturan</i>	137
İbn Sînâ'da Ahlâkî Önergelerin Kaynağı <i>Mehmet Zahit Tiryaki</i>	151
Gazzâlî'de Ahlâkî Önergelerin Kaynağı ve Tutarlılığı Meselesi <i>Aygün Akyol</i>	169
Fahreddin er-Râzî'nin Ahlâk Görüşü Bağlamında Dört Mesele: Hüsün-Kubuh, Ahlâkî Önergelerin Kaynağı ve Kesinliği, Amelî Felsefenin İlkeleri ve Ahlâkî Eylemlere Etkisi Bakımından İnsanî Nefsin Türleri <i>Eşref Altaş</i>	187
Nasiruddîn et-Tûsî'ye Göre Ahlâkî Önergelerin Kaynağı <i>Anar Gafarov</i>	215
Dizin	233

Sunuş

Ahlâk alanı geniş bir ilimler ağını ilgilendirmektedir. Bizatihi pratiğe dönük sonuçlar vermesi her an ortaya çıkan eylemlerle onu ilişkili kılarken, yapılacak eylemin bilgisi ve ona dair meselelere dönük düşünce üretimi ise teorik olan yöne işaret eder. Pek çok alanı ilgilendirmesi ve insan eylemleriyle olan irtibatı sebebiyle ahlâk disiplini, derinlemesine incelenmeyi hak etmektedir. Bugüne dair düşünce üretecek bizlerin sahih bir birikimi tesis edebilmemiz ise öncelikle İslam düşüncesi içerisindeki ahlâkı tüm yönleriyle bilmemizi gerekmektedir.

Bu amaca binaen 2013 yılından itibaren bünyesinde yer alan kurumlara strateji ve politika üreten bir kurum olan İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği ve İlmi Etüdler Derneği (İLEM) olarak İslam Ahlâk Düşüncesi Projesi'ni başlattık. 2016 yılı itibariyle dördüncü yılını tamamlayacak olan projede çok sayıda faaliyet ve yayın gerçekleştirildi. Geniş katılıma açık olan Ahlâkın Temeli ve Ahlâkı Müeyyide Üzerine Konuşmalar Dizisi'nde alana dair önemli sorunlar masaya yatırıldı. İslam ahlâk düşüncesinin temel özellikleri, ahlâkı önermelerin kaynağı ve İslam düşüncesinde ortaya çıkmış mizaç teorileri hakkında nitelikli sunumların yapıldığı yuvarlak masa toplantıları düzenledik. Bunun dışında daha özel konular üzerine çalıştaylar gerçekleştirdik. Böylece alanın daha önce üzerinde durulmayan meselelerine dair nitelikli katkılar ortaya çıktı. Konuşmalarda ve yuvarlak masa toplantılarında yapılan sunumlar projede yer alan akademisyenler tarafından makaleye dönüştürülerek kitaplarda yayımlandı. Ayrıca müteahhir dönem ahlâk düşüncesini takip etmek adına büyük bir kıymeti haiz olan Şerhu'l-Ahlâki'l-Adudiyye geleneğini takip edebileceğimiz yedi ayrı

şerhi proje içerisinde yayımladık. Böylelikle ilgili literatürü takip etmek isteyen araştırmacıların istifadesine sunmuş olduk. Öte yandan proje kapsamında miladi 8. yüzyıldan 19. yüzyıla gelinceye kadar ahlâk alanında yer alan yazma eserlerin tamamının kataloglamasını yaptırarak. Bu önemli çalışma ile ahlâk alanına dair tüm birikimi bir arada görme imkanına kavuştuk. Bir hafıza tazeleme olarak da görülebilecek bu çalışma ile ahlâka dair yapılacak yeni araştırmalara ciddi bir ivme kazandırmış olduk.

Elinizde bulunan İslam Düşüncesinde Ahlâkî Önergelerin Kaynağı adlı eser, proje içerisinde gerçekleştirilen yuvarlak masa sunumlarının genişletilmiş bir çıktısıdır. Ahlâkî iyi ve kötünün kaynağını farklı yaklaşımlar üzerinden sorgulayan makalelerin yer aldığı eser, İslam Ahlâk Düşüncesi Projesi Serisinde daha önce yayımladığımız Ahlâkın Temeli, İslam Ahlâk Literatürü: Ekoller ve Problemler ile Ahlâk Felsefesinin Temel Problemleri adlı çalışmaların tamamlayıcısı niteliğinde.

Bu vesileyle proje koordinatörü Ömer Türker’i; kitapları yayıma hazırlayan Kübra Bilgin Tiryaki’yi, kitabın editörleri Eşref Altaş ve Mervenur Yılmaz’ı verdikleri emeklerden ötürü tebrik ediyorum. İLKE ve İLEM olarak yürüttüğümüz bu projenin nitelikli çalışmalara vesile olmasını temenni ediyorum.

Dr. Lütfi Sunar

İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği

Yürütme Kurulu Başkanı

Takdim

Çağımızda ahlâkla ilgili tartışmaların başında ahlâkî önermelerimizin kaynağı sorunu gelir. Bir yandan modern bilimin temel varsayımlarının insan kavrayışında yol açtığı dönüşüm, diğer yandan Batı felsefesinde insan zihninin maddî arzular veya toplumsal alışkanlıklar tarafından inşa edildiğine ilişkin teoriler; iyi ve kötüye ilişkin yargılarımızın kaynağının ne olduğu sorusunu ihmal edilemez bir biçimde gündemimize sokmuştur. Fakat düşünce tarihinin diğer pek çok sorununda olduğu gibi ahlâkî bilincimizi, nasıl oluştuğu sorusu da oldukça uzun bir geçmişe sahiptir ve hicrî ilk yüzyıllardan beri Müslüman düşünürleri de meşgul etmiştir. Ahlâkî anlamda iyi ve kötünün mahiyeti, ahlâkî yargılara nasıl ulaşıldığı, ahlâkî önermelerin nesnelliği ve göreliliğine ilişkin tartışmalar, başlangıçta kelamcılar tarafından yapılyorken hicrî üçüncü yüzyıldan itibaren felsefe külliyatının Arapçaya çevrilmesiyle oluşan filozoflar topluluğunun katılımıyla daha da çeşitlenmiştir.

Yaşadığımız çağda yüz yüze kaldığımız ahlâk sorunlarının kavranması, tartışılması ve çözülmesinde İslam düşüncesinden tevarüs edilen bu miras, hiç kuşkusuz bizim için büyük bir imkândır. Bu bağlamda İLKE (İlim Kültür Eğitim Derneği) ve İLEM (İlmî Etüdler Derneği) bünyesinde gerçekleştirdiğimiz İslam Ahlâk Düşüncesi Projesi'nin ikinci döneminde İslam düşüncesinde ahlâkî önermelerin kaynağı sorununu bir dizi yuvarlak masa toplantısında ele aldık. Kelâm ve felsefe geleneklerine mensup çeşitli düşünürlerin ahlâkî önermelerin kaynağı hakkında görüşlerinin incelendiği bu kitap, ağırlıklı olarak, söz konusu toplantılarda sunulup tartışılan makalelerden oluşmaktadır. Makalelerin kitaba dönüştürülmesi sürecinde

editörlük işlerini üstlenen muhterem dostum Eşref Altaş'a ve sevgili Mervenur Yılmaz'a çok teşekkür ediyorum. Ayrıca başta sevgili dostum Lütfi Sunar olmak üzere, İslam Ahlâk Düşüncesi Projesi'ni destekleyen İLKE ve İLEM yöneticilerine minnettarım.

Ömer Türker